

drottning
gatan

sveriges vackraste bank

drottninggatan 18

drottninggatan 18
Frommens förlag, Fagerhult
Copyright 2004: Skillnad AB och Frommens förlag
Text & form: Skillnad AB
Tryck: Tetab tryckeri AB, Örebro
ISBN 91-974656-4-X

innehåll

1	prolog: från ett rum	6
2	gamla banker	14
3	innan bygget	18
4	bygget	22
5	interiör	26
6	ivar tengbom	34
7	carl malmsten	40
8	axel larsson	44
9	porträtt	48
10	propaganda	66
11	lyckoslanten	75
12	epilog: ut från ett rum	78
	bildregister	80
	register	82
	författarporträtt	83
	litteraturlösteckning	84

förord

”Den tanken framställdes, att då själva byggnaden, som förefaller att bliva något i sitt slag särdeles förnämligt och en värdig exponent för det bästa och tidstrognaste, som på det arkitektoniska området för närvarande kan utföras, även möbleringen av ett par paradrum exempelvis styrelserummet och ordförandes rum, borde vara det bästa, som nutiden kan frambringa för att kommande släkten kunna visas något verkligt bra och konstnärligt från vår tid...”

Styrelseprotokoll 26/1 1933 kl 1.30 em

Mötet, det första mötet, skedde 1994. För Riksantikvarieämbetets räkning letade vi lokaler till det blivande regionkontoret. Ett erbjudande gällde direktörsvåningen på drottninggatan 18. Oförlömligt men otänkbart, att som representanter för kulturarvet förvandla våningen till funktionella kontorsutrymmen. Vi blev hyresgäster i samma trapphus, men i den mindre charmrande delen i det så kallade nybygget. Att sedan nästan dagligen möta huset gjorde att fascinationen mattades och att mötena blev vardag.

När vi sade upp oss, för att ar-

beta med kultur utan statstjänstemannens begränsningar, lämnade vi huset. Men genom ett av våra första uppdrag möttes vi igen. Intresse skapar kunskap och kunskap föder intresse. I banken fanns en skattkammare, inte den traditionella utan en annan. En historisk skattkammare – med glasplåtar, nitrattfilmer, ritningar, brev, protokoll, förslag till väggmålningar och mycket mer. Vår ciceron Rickard Österlund på Föreningssparbanken har hjälpt oss i letande som hela tiden har lett till nya upptäckter. Tack för din entusiasm, tid och ditt engagemang! En annan per-

son, utan vars engagemang skattkammaren hade fortsatt sin Törnrosasömn, är Jan Dahlberg, Föreningssparbanken och Sparbanksstiftelsen Nya. Vi är glada och tacksamma att du trodde på idén och såg möjligheterna. Utan Sparbanksstiftelsen Nya och med bistånd av Örebro Promotion hade nitrattfilmerna inte hittats, kunna räddas och visas, boken tryckas eller utställningarna produceras. Tack.

Till alla andra som hjälpt till, bidragit med kunskap, tid och engagemang vill vi avslutningsvis rikta ett varmt tack!

Annika Grälls

Tomas Ekman

1 prolog: från ett rum

Det är det första styrelsemötet i det nya styrelserummet. Utanför piskar ett envist regn, som snabbt driver de tidiga julhandlarna mellan markiser och portgångar, från affär till affär. Automobilerna har ljuset tänd trots att klockan bara är halv två på eftermiddagen. De samsas om utrymmet med hästar som surt men oförtrutet drar sina bördor genom staden. Männens kring bordet har lite svårt att koncentrera sig, trots den digra dagordningen. Allt som oftast fastnar blickarna på vackra möbler och guldkantade tavlor, eller kanske bara på utsikten genom de stora fönstren, som trots regnet lockar tankarna på avvägar. En som i alla fall håller koncentrationen uppe är ordföranden Victor Schneider, som sitter vid det stora bordets kortända. Det kanske blir enklare av att han finns i dubbel upplaga? Hans nymålade

porträtt övervakar mötet och Schneider som är känd för att vara en blygsam karl, vill inte gärna titta upp och se sin egen stränga nuna.

Till slut har de avverkat även ”Övriga frågor” och efter lite nöjt småprat troppar de av en efter en. Men verkställande direktören Charles W Löfgren dröjer sig kvar. Innan direktörsposten var han möbelhandlare och han stryker med kännarmin över bordets cubamahogny. Ytbehandlingen är förstklassig och intarsian är klanderfri och...egentligen kan det väl inte bli så mycket bättre? Och Schneider blev ju också nöjd till slut. Ingen störande modernitet, inget järn och stål, utan exklusivt trä och rejält svenskt hantverk. ”Den här Malmsten kommer att gå långt” tänkte han, ”ideer som ingen annan och dessutom en gudabegåvad

snickare”. Han lät blicken vila en stund på det stora dokumentskåpet. Prima pyramidmahogny, där intarsian skildrade Engelbrekts uppgång och fall. Smått genialiskt motiv med tanke på att Örebro var Engelbrekts stad, som han vaknade med yxan alltid redo nästgårds på Stortorget! Det kändes som om det var mycket länge sedan de första ritningarna på möbler kom från Åtvidaberg. De var inte billigast men han hade stått på sig mot de delar av styrelsen som bara ville räkna kronor och ören. Till slut hade han också fått stöd från Schneider som tyckte att de billigare alternativen var alltför kalla och stela. Schneider ville att det skulle synas att Sparbanken var en gammal förnäm institution och då dög det ju inte att inredningen förde tankarna till en fabrik!

På tal om fabrik... det där besö-

ket i Åtvidaberg hade verkligen lämnat mersmak. Löfgren kände ju väl till dem från möbelbranschen, men de hade gått framåt stort under senare år. Både design och hantverkskunnande... förstklassigt! Vilken tur att Tengbom lade ned så mycket jobb på offerter från möbelleverantörer. Denne Ivar Tengbom upphörde aldrig att överraska. Han drog sig till minnes deras första möte, hur Tengbom hade tagit sig tid och fått dem att känna sig välkomna. Löfgren såg framför sig rundvandringen genom Tengboms kontor vid Kungsträdgården i Stockholm, Sveriges största minsann, med över tjugo medarbetare. Tengbom hade haft ett ord till övers för alla, en åsikt här, ett påpekande där, utan att det på minsta sätt liknade order eller tillsägelser. Att denne lille prydliga man kunde utstråla en sådan auktoritet, utan

att nånsin höja rösten eller hänvisa till sin ställning eller sina titlar! Och titlar hade han ju; generaldirektör, professor och chef för Sveriges största arkitektkontor.

Ändå hade ju samarbetet gått förunderligt lätt. Arbetet med banken hade tagit över tre år, från de första ritningarna till invigningen nyss här i november. Det hade inte varit en dans på rosor alla gånger. De kära kollegorna i styrelsen var ju gubevars inte så bevandrade i den moderna arkitekturen! Han ryste till när han tänkte på en del av de diskussioner som hade varit. Men Tengbom hade hela tiden lyssnat och justerat lite lagom. Eftersom han var en praktisk karl hade han ofta hänvisat till det rationella bakom olika lösningar och det var ett språk som styrelsen förstod. En klok karl som Tengbom förstod att

ta vara på det bästa med det gamla utan att blunda för det nya. Ja, det hade varit ett sant nöje att göra hans bekantskap!

Medan han tänkt på Tengbom har Charles Löfgren vandrat lite planlöst i rummet. Utanför har decembermörkret lagt sig men han har ingen brådska. Nu har några kuvert i bokhyllan fångat intresset. Han öppnar ett av dem trots att han mycket väl vet vad de innehåller. Linskogs bilder ska senare få den omgivning de förtjänar, men i väntan på de vackra blå banden med guldtryck, får de ligga i anonyma bruna kuvert. Vilken tur att en fotograf av den kalibern finns att tillgå på så nära håll! Genom Sam:s bilder har hela bygget förevisats, från det som var till det som blev. Där fanns riddarborgen vid Svartån, Claes Bergmans fästning, som bokstavligen hade försökt visa att spa-

rarnas pengar vilade säkert i valven. En solid pjäs med ett ogenomträngligt yttre, som varje dag beundrade sin egen spegelbild i åns vatten. Imponerande, men knappast inbjudande. Egentligen var det tur att lokalerna blivit så uppenbart för små och irrationella. Annars hade nog aldrig styrelsen gått med på ett nybygge och Charles Löfgren hade aldrig trivts i riddarborgen. För mycket herrklubb, för lite luft och ljus. Så mycket bättre nu, med de gigantiska fönstren, som släppte in ljuset och öppnade upp banken mot omvärlden och välkomnade kunderna in i den nya tiden.

Han bläddrade vidare i korthögen och hittade den sista bilden på den gamla prostgården som revs för att lämna plats för banken. Visst var det sorgligt att riva en byggnad som till och med överlevt den stora stadsbranden

1854, men inte ens församlingen själva ville ju ha kvar den. Det fanns mycket historia i de väggarna, men det är inte historia vi behöver i dessa tider, vi behöver tro på framtiden och på de stora möjligheter som öppnas om vi släpper gamla tänkesätt... förresten, låg det inte en del symbolik i det faktum att Gumælius gamla gård fick lämna plats för ett toppmodernt bankhus? Gumælius var ju symbolen för det gamla Örebro, när kyrkan stod mitt i byn och prostens skulle bestyra allt. Hans stora dag hade väl varit när statyn av Engelbrekt invigdes på torget. Charles Löfgren smålog för sig själv. Återigen denna symbolik! I stället för staty på torget fick Engelbrekt bli motiv på ett par skåpdörrar i framtidens bank. Visserligen förstklassigt utförda dörrar, men ändå... Från dessa smått hädiska tankar kom han

snabbt tillbaka till sin egen tid. På en av bilderna stod han i egen hög person tillsammans med andra välklädda herرار. De ägnade sig just åt den rituella ceremonin vid grundläggningen, när en påminnelse om den egna tiden murades in i grunden. Undrar just när boxarna skulle se dagens ljus nästa gång? Om vi bara slapp krig skulle det nog dröja länge, men nyheterna nerifrån Tyskland och kontinenten var ju inte uppmuntrande. Men tyskarna var ju ett civiliserat folk och de skulle nog kunna hålla de bruna horderna i schack. En ny bild fick honom på andra tankar igen. En kvällsvy över banken med neonskylten som en fyrbåk i mörkret. ”Tack Sam”, tänkte Löfgren. Hans bilder gör nästan verkligheten vackrare, även om bankens neonskylt i sig hade få motsvarigheter i staden. Där hade han stått på sig. Skyl-

ten hade inte varit billig och styrelsen hade protesterat. Men en så vacker modern byggnad utan neon vore otänkbar. Där var det nära, tänkte han, det var jag och skylten eller också ingen av oss. Hade han verkligen låtit det gå så långt? Eller hade han kunnat acceptera en gammaldags lösning?

Ja, ja, det må vara hur det vill med den saken, nu måste han nog ändå gå tillbaka till direktörsrummet. Nya skrivelser, nya propåer, nya sparkampanjer... Charles Löfgren tar en sista blick in i bankens hjärta. Rummet är i goda händer, övervakat som det är av herrar Broms, Bergman och Schneider. Visserligen bara målade i olja och sittandes inom ram, men det känns i alla fall tryggt. Men är det inte lite tomt på väggarna? Banken har ju i alla fall funnits i över hundra år och visst finns det

väl flera som är värdiga ett porträtt? Hjortzberg håller ju på med Lindgrens konterfej, men kanske skulle man beställa flera? Det går ju utmärkt att måla efter foton och då sitter ju modellerna åtminstone stilla... Charles Löfgren smålog för sig själv medan han stängde dörren. Det här skulle han nog kunna få med styrelsen på... med lite lock och lite pock... som vanligt.

2 gamla banker

Sparbanker var bara ett påfund av de rika för att komma åt de fattigas pengar. Så gick ryktena när de första sparbankerna bildades. Den allra första banken startade 1810 i Skottland och det dröjde inte länge innan idén nått till Sverige. Initiativet i Örebro togs av Carl Gustaf Broms år 1826. Öppettiderna var då tämligen begränsade. Insättningar och uttag fick ordnas under eftermiddagen på fredagar. Jobbet på banken sköttes av idealister, snarare än yrkesmän.

Den första banken låg i det gamla rådhuset, på samma plats som dagens rådhus. När rådhuset år 1854 brann ned tillsammans med stora delar av Örebro stod banken utan lokal. Det hela löstes på ett elegant sätt. Banken bidrog med pengar till bygge av ett nytt rådhus. I gengäld fick banken hyresfria lokaler i rådhuset. Arrangemanget fungerade

bra och banken gick allt bättre, men till slut blev lokalerna en tvångströja. Banken behövde expansionsutrymme. En tomt i blickpunkten var den gamla Wallgrenska tomten nere vid Svartån, intill Örebro teater. Tomten köptes för 18 500 kronor och efter tre år skedde den högtidliga invigningen i september 1892. Arkitekterna Ullrich&Hallqvist var specialister på bankbyggnader och svaga för tidens vurm för medeltid. Bankbyggnaden liknade mest en medeltida borg, en nog så lämplig symbolik för den som ska försvara insättarnas pengar. Den var ett av de första exemplen på hur privata byggherrar uppförde praktbyggnader som tävlade med de offentliga om uppmärksamheten. Tiden i borgen blev ytterst framgångsrik för banken som blev fram-

gången födde nya problem och än en gång krävdes nya lokaler. Nu ställdes nya krav på tillgänglighet och kundpassning och bankens personalstyrka hade svällt ut alltmer i takt med framgångarna. Olika förslag fanns om ombyggnad av borgen men årsmötet 1931 fattade ett beslut om att bygga nytt. Valet föll på den gamla prostgårdstomten invid Nikolaikyrka, som då ägdes av Örebro stad. Tomten köptes för 150 000 kronor. När beslutet väl var fattat anlätades Ivar Tengbom som arkitekt. Till bygget och inredningar fanns avsatt 750 000 kronor, men summan kom att bli avsevärt högre innan bygget var färdigt. Riddarborgen höll på att bli Örebro stads nya nämndhus, men såldes till slut till Nerikes Allehandas ägare och Sparbanksborgen blev istället en Allehandaborg.

3 innan bygget

Långt innan örebroarna börjat gå till banken var huset vid Nikolaikyrkan en viktig plats. Där låg stadens prästgård ända sedan medeltiden. Längre sträckte sig tomten ända ned till ån och prästgården liknade mest en välbeställd bondgård. Där fanns stall och fåhus, logar och lador, drängstuga och hemlighus. Prästen skulle kunna försörja sig och då krävdes ett bondehushåll. Långt in på 1800-talet marscherade prästens kor ut till sina hagar i stadens utkanter, i sällskap med många andra stadskor. Självhushåll var inte ett val, snarare en nödvändighet.

På 1630-talet fick prästen i Nikolai församling ett nytt boningshus som användes i drygt hundra år. Sedan flyttades huset längre söderut på tomten. Där fick komministern bo, medan kyrkoherden fick ett nytt representativt

hus med arton rum. Det stora rymliga tvåvåningshuset var byggt i vinkel, med hörnet mot stadens pulsåder, ”Stora Gatan”, på den del av gatan som senare skulle kallas Drottninggatan. Huset och ett långt plank skärmade effektivt av en stor öppen gård som under 1800-talet utvecklades till en prunkande trädgård. Trädgården anlades framförallt av prosten Gustaf Wilhelm Gumælius, en mångkunnig man med gröna fingrar. Han omvandlade den stora gården innanför planket till en prunkande trädgård, full av trädgårdsland och blomstersängar. Husets väggar täcktes av vildvin, pipranka och kaprifol i sådan omfattning att man ibland fick anså för att fönstren skulle synas. Prosten med gröna fingrar har också lämnat ett värdefullt arv till örebroarna. Det var nämligen på Gumælius initiativ som

Trädgårdsföreningen bildades, vars odlingar utvecklades till Stadsparken.

Gumælius fick nästan bokstavligen ett elddop när han blivit prost i Örebro. Han tillträdde år 1853 och i mars nästa år härjade den stora branden som jämnade större delen av staden med marken. Ett av få hus i centrum som klarade sig var prostgården. Den räddades som av ett mirakel. I det kritiska ögonblicket anlände friska krafter med fyra vattensprutor. De hämtade vatten från ån och dränkte in hela huset i vatten. Kring kyrka och prostgård växte sedan den nya staden upp igen men med tiden blev den gamla prostgården alltmer omodern och opraktisk. Underhåll av arton rum och diverse andra byggnader blev en allt tyngre utgift och kor och andra kreatur hade försvunnit ur prästens hushåll för länge sedan. Till

slut resignerade församlingen och år 1920 såldes fastigheten till Örebro stad. Församlingen behöll en del av tomten i hörnet Nikolaigatan-Kyrkogatan. Där byggdes en mer tidsenlig prästgård, som idag bland annat används som församlingshem. Staden sålde sedan den gamla prostgården vidare till Sparbanken år 1929. Därefter stod det gamla huset och väntade medan projekteringen pågick. I april 1932 antogs ett anbud från Produkt- och Materialaffären i Örebro som betalade 815 kronor. Timmer och annat byggnadsmaterial skulle återbrukas och prostgården plockades ned i småbitar. Återbruk är alltså inget nytt. Det bara råkade glömmas bort under rekordåren.

4 bygget

Det gick åt 300 000 tegelstenar och 400 ton järn och en hel del annat material till bygget. Men allt är inte materia, huset växte upp i tider med strejk och depression och formades genom diskussioner och kompromisser.

Inför och under bygget var brevväxlingen flitig mellan Ivar Tengbom och Charles Löfgren. Att så mycket av Tengboms ursprungliga vision kom att bli verklighet berodde på Löfgrens personliga engagemang. Inte minst gällde det att lirka med ordföranden Schneider som var rädd för att den förnäma stilen från riddarborgen skulle ersättas av glas och stålrör. Detta blir tydligt redan när Löfgren besöker Tengbom innan denne får uppdraget. Löfgren är nöjd efter sin Stockholmsresa och försäkrar att herr Tengbom inte ”skattat åt funktionalismens excesser”.

I Tengboms tidiga förslag hade huset fyra våningar. I slutänden blev det tre, med den översta reserverad för verkställande direktören. Tengbom inte bara ritade huset som en del arkitekter gjorde. Han var i högsta grad delaktig under byggets gång och insisterade till exempel på att väggarna skulle muras upp parallellt av estetiska skäl. Hans kompetens kom även att anlitas för att välja underentreprenörer och vid val av konstnärliga utsmyckningar.

När bygget hade kommit en bit på väg hölls en högtidlig grundläggningssceremoni. Bankens styrelse och andra inbjudna dignitärer lät mura in en blylåda i grunden. I lådan fanns bland annat sparbankens hundraårsskrift, dåtidens mynt och ett exemplar var av lokaltidningarna, som då var fler än idag. Ceremonin hade gamla anor och an-

vändes redan under medeltiden för viktiga byggnader som kyrkor och rådhus. När en låda murades in i riddarborgens grund år 1890 var det en nymodighet inom bankvärlden. På 1930-talet hade lådan redan blivit tradition. På Drottninggatan 18 placerades lådan under den lilla entréhallens golv.

Byggstarten på sensommaren 1932 skedde i en orolig tid, vilket Sparbanken skulle få känna av på ett mycket påtagligt sätt. Depressionen hade skapat en stor oro på arbetsmarknaden, samtidigt som levnadskostnaderna hade sjunkit med 10 %. När det gamla avtalet gick ut den 1 april 1933 ville arbetsgivarna sänka lönerna med det dubbla. Det blev startskottet till en av de längsta, bittraste och mest segslitna strejker som Sverige upplevt. Sparbanksbygget stod helt stilla från den 21 april och det

skulle dröja till mitten av februari 1934 innan arbetet kunde återupptas. Då var strejkkassorna slut, arbetsgivarna hade hotat med storlockout och den socialdemokratiska regeringen hade genom en tillfällig lag tvingats ingripa på arbetsmarknaden. Arbetarna fick acceptera en tioprocentig lönesänkning och ingen var egentligen nöjd.

Det färdiga bankhuset blev en ovanligt lyckad kombination av funktion och estetik. Den strama tegelgula fasaden med färgad fog avvek lagom mycket från stadsbilden. Gult tegel var då ännu ovanligt som byggnadsmaterial i Sverige och delar av styrelsen var tveksamma till valet, men Tengbom och Löfgren lyckades även här att lugna de tvivlande. Fasaden fick ytterligare karaktär av detaljer kring fönster och dörrar i ljus Ekebergsmarmor, som

även användes för de invändiga pelarna i banksalen. Den 400 m² stora öppna banksalen med dubbel våningshöjd var i sig en modernitet som inbjöd till ett annat förhållande mellan banken och dess kunder. Där tvingades Schneider och andra traditionalister att acceptera både glas och stålrör. Samtiden gav dock den nya tidens män rätt. Nerikes Allehandas reporter guidades runt av Charles Löfgren och konstaterade klokt: ”Kanske kommer den moderna interiören och den pampiga stora bankhallen att verka alltför världsstadsstor för oss småborgare, liksom det gamla sparbankshuset gjorde på den tidens borgare, men man bör då ha i minnet att intrycken förändras med tiden”. Den folkligare Örebro-Kuriren var också förtjust och medgav att ”ju mer vi ha gått och kikat på huset, ju mer ha vi börjat tycka om det”.

5 interiör

Om banken utåt skulle signalera trygg tradition i modern form, skulle dess inre snarare utstråla modernitet med en solid kärna. Ivar Tengbom var nog med helheten och skötte själv hanteringen av offerterna för inredningen. Urvalet av anbudsgivare gjordes av Tengbom i samråd med Charles Löfgren. Många av de tillfrågade företagen finns fortfarande idag och är intimt förknippade med form och kvalitet, till exempel Nordiska kompaniet, Harald Westberg och Klaessons möbler. Bland namnen hittas även David Blomberg, som inte bara skapade NK:s klassiska logotype. Han startade även varuhusets framgångsrika möbelavdelning med stor egen produktion innan han blev sin egen, också med stor framgång.

Ett välkänt företag som försvunnit är Åtvidabergs Industrier. Fö-

retaget hade ett mycket brett register och tillverkade bland annat karosserier och förarhytter för lastbilar, parkettgolv och bonvax, kontorsmaskiner (av märket Facit, senare ledande på världsmarknaden), kassaregister och karbonpapper. Koncernens möbeltillverkning var mest inriktad på kontorsmöbler och butiksinredningar, där deras goda rykte gjorde att de fick lämna anbud till Örebro Sparbank. I anbudet ingick också övriga möbler. För att göra sitt anbud extra attraktivt kom Åtvidaberg med genidraget att anlita Carl Malmsten som designer för praktmöblerna. Åtvidaberg och Malmsten hade redan 1928 samarbetat kring en serie nya kontorsmöbler. Att Malmsten tidigare gjort inredningen till Tändstickspalatset och Konserthuset gjorde knappast saken sämre, eftersom Tengbom bedömde

anbudet och rekommenderade beslut.

Det något ironiska resultatet blev att Åtvidaberg fick ordern på praktmöblerna medan Svenska Möbelfabriken i Bodafors fick huvuddelen av kontorsinredningen. Undantaget var bankdisken som gick till Åtvidaberg och möblerna i källarvåningen samt stolarna till konferensrummet som gjordes av A. Klaessons Möbelfabrik i Fjugesta. Charles Löfgren kommenterade i ett brev till Victor Schneider, som just då vårdade sin sviktande hälsa i Ulricehamn: -Genom denna fördelning komma inga rena "funkis"-möbler av järn till användning. Detta glädde säkerligen Schneider. Textilierna beställdes lokalt hos Örebro läns hemslöjdsförening. Armaturen gjordes till största delen av Nordiska kompaniet. Med leverantörer som dessa och en invändig miljö med

glas, stål och marmor kunde resultatet inte bli något annat än Sveriges vackraste bank.

Valet av träslag till praktmöblerna vore knappast politiskt korrekt idag, men världen såg annorlunda ut för sjuttio år sedan, när regnskogarna fortfarande var oändliga. I ordförandens rum är bordet gjort av Riojakaranda med intarsia. Direktörsrummet fick cubamahogny i bordet medan styrelserummets bord var av teak med intarsia gjord av flera olika träslag. Formgivningen är typisk för Malmsten – kraftfull, stram form med utsökt trämaterial, stilen intarsia och en glänsande ytfinish. Bodafors möbler är huvudsakligen av bonad björk eller teak med inläggningar av vit metall. Sittmöblerna var klädda i rött eller grönt skinn.

Till interiören hör även konstnärlig utsmyckning. Ursprungligen skulle den stora fondväggen i bankhallen få en större väggfresk. Flera konstnärer fick komma in med skisser och förslag, bland andra Einar Forseth, Erik Jerken och Hjalmar Arleman. Korrespondensen är livlig och konstnärerna reviderar och skickar nya förslag men styrelsen tvekar. Tengbom ser gärna att fondväggen dekoreras och kontakter på eget bevåg Olle Hjortzberg, som levererar en skiss målad i olja. Men styrelsen tvekar fortfarande och Hjortzberg som fått betalt, utan att som han själv tyckte gjort skäl för pengarna, skickar några alternativa förslag. Dekorationen av fondväggen har nu varit en återkommande punkt på en följd av styrelsemöten och i början av 1935, när banken redan är i full drift, bordläggs frågan för

sista gången. Där vilar den egentligen fortfarande, men fondväggen är där-
emot historia. Den öppnades upp när banken byggde ut år 1971 till att även omfatta Drottninggatan 20.

Ett lustigt mellanspel i frågan om dekoration dök upp under byggstrejkens år 1933. På omvägar fick styrelsen ett erbjudande att köpa en stor plafondmålning som tidigare prytt Vinterpalatset i Sankt Petersburg! Priset ansågs högst överkomligt och Löfgren sonderade brevlades med Tengbom för att få dennes reaktion: "Som vi knappast kunna förebrås för slöseri med konstnärliga detaljer i vår nybyggnad, vore det kanske ej uteslutet, att styrelsen ginge med på förvärvandet av detta konstverk...". Takmålningen med påfåglar, keruber och yppiga kvinnor kom aldrig till banken och Tengboms

svar finns inte bevarat. Antagligen var det taktfullt avvisande och nu får vi ta fantasin till hjälp för att se plafondmålningen från Vinterpalatset i Tengboms moderna bankpalats. Kanske är det bäst så. Vissa idéer gör sig bäst som just idéer.

Ett annat erbjudande kom däremot att ge bestående resultat. När banken nyss hade invigts fick Charles Löfgren höra om ett magnifikt golvr som fanns till salu i Auktionshallen i Stockholm. Han tingade snabbt uret och bad om utlåtanden från ett par pålitliga esteter, landsantikvarie Bertil

Waldén och stadarkitekt Georg Arn. Waldén blev förtjust och kallade uret ”ett mästerstycke av precisionsarbete” och även Arn gav bifall. Uret hade en intressant historia, varav en del berättades i ett brev från den anonyme säljaren som också skrev ”om det inte vore så att det är för lågt till tak i min villa här ute, skulle jag aldrig göra mig av med den”. Rokokouret var av typen ”Maria-Theresia-Standuhr” och hade stått i ett slott i Österrike i ett par hundra år. Slottsherren fick ekonomiska problem efter första världskriget och uret hamnade på så vis i Sverige. När den

nye ägaren flyttade ut från stadsvåningen kom pjäsen till Örebro Sparbank. Charles Löfgren fick i uppdrag att köpa uret om priset inte översteg 4000 kronor. Det gjorde det uppenbarligen inte eftersom uret nu håller tiden i styrelserummet, en ensam gäst från ett annat land och en annan tid.

6 ivar tengbom

34

Ivar Tengboms yrkesbana har kallats ”den kanske mest lysande karriären i 1900-talets svenska arkitektvärld”. Vad som skilde Tengbom från många av kollegorna var ett högt utvecklat praktiskt tänkande. Han var nästan lika mycket ingenjör som arkitekt och betonade ända från början att arkitekten inte bara fick ägna sig åt det konstnärliga. I tidskriften *Arkitektur*, som han för övrigt då var redaktör för, ställde han 1911 frågan ”Skola vi vara byggnadsfackmän eller skola vi bli dekoratörer?”. Vad han själv ansåg behövde ingen tvivla på.

Kanske var det Tengboms första yrkesval som spökade? Han hade börjat sina studier vid Chalmers för att bli ingenjör, med inriktning på väg- och vattenbyggnad. En stor del av utbildningen skedde tillsammans med blivande arkitekter. Det ena gav det andra

PROFESSOR TENGBOOMS ARKITEKTKONTOR

och ingenjörplanerna lades på hyllan. Tengbom tog dock med sig en förkärlek för det enkla och rena. Som färdig arkitekt, med plats på arkitektbyrå, gjorde så Tengbom 1903 en resa som kom att prägla hans syn på arkitekturen. Resan gick inte till klassiska arkitekturländer som Italien och Frankrike. Nej, Tengbom valde i stället att genomkorsa Danmark per cykel. Vad han framförallt imponerades av var danskarnas naturliga behandling av materialet. De utnyttjade lokala material och höll sina byggnader rena från onödiga krusiduller. Särskilt imponerad blev han av det danska handlaget med tegel. Tillbaka i Sverige var det sedan dags för egen praktik. Under tiden fortsatte han att profilera sig inom arkitektkåren genom flitigt skrivande och debatterande. Han talade för moderna ideal och betonade

35

arkitektens helhetsansvar vid ett bygge. Det räckte minsann inte med att göra en vacker ritning, utan arkitekten var också skyldig att se till så att allt fungerade på plats och att det som var vackert tänkt inte förvanskades av okända och överdrivet ekonomiska byggmästare. Hans stjärna fortsatte att stiga, inte minst sedan han 1911 vunnit tävlingen om den nya Högalidskyrkan på Södermalm i Stockholm. Året efter kom det uppdrag som kom att prägla hans fortsatta karriär. Då vann han tävlingen om Stockholms Enskilda Banks nya huvudkontor vid Kungsträdgården. Den färdiga banken väckte allmän beundran och Ivar Tengbom blev finansvärldens nye favoritarkitekt. Det var inte bara det estetiska som lockade bankmännen. Tengbom blev också känd för att leverera i tid och till

uppgjort pris, till skillnad från en del av sina kollegor. För att klara alla sina uppdrag byggde han upp en arkitektbyrå med mångdubbelt fler anställda än någon annan. När han under denna tid tillfrågades om hur många anställda han hade, svarade han: ”Tjugofyra – ja, egentligen är det ju tjugofem, men en sitter alltid på toaletten”, ett uttalande som snabbt fick vingar. Nyckeln till Tengboms framgång var en eminent förmåga att organisera och att leda arbetet utan att medarbetarna kände sig övervakade.

Under 1920-talet låg Tengboms arkitektbyrå sedan bakom tre uppmärksammade byggnader som idag är välkända landmärken i Stockholm: Handelshögskolan, Konserthuset och Kreugers ”tändstickspalats” nära Kungsträdgården. I de två sistnämnda

samarbetade han med Carl Malmsten när det gällde interiör och möbler. Kontakten med Malmsten kom att bli betydelsefull när nybygget för Örebro Sparbank blev aktuellt, även om de två bestämda herrarna inte alltid var överens. När Malmsten ondgjort sig över den nya funktionalismen som presenterades på Stockholmsutställningen 1930 kommenterade Tengbom i Aftonbladet: ”Arkitekt Malmsten anmärker på utställningens ’lådor’. Men är det inte ett väl gammalt och slitet vapen i all polemik, som rör arkitektur, att kalla hus lådor? *Ett hus skall vara en låda*, men en låda med proportioner”.

Vid sidan av de strålande affärerna hade Tengbom hunnit vara professor vid Konsthögskolan från 1916 till 1921, då han avgick för att ägna sig åt byrån. Året efter fick han dock he-

dersuppdraget som slottsarkitekt för de kungliga slotten och 1924 blev han även generaldirektör för Byggnadsstyrelsen. Trots detta drevs arkitektbyrån vidare i oförminskad omfattning, vilket orsakade en hel del kritik, kritik som gjorde att Tengbom till slut lämnade Byggnadsstyrelsen 1936. Det var alltså som statlig generaldirektör, slottsarkitekt och Sveriges mest framgångsrika arkitekt som Ivar Tengbom tog itu med uppdraget att rita Örebro Sparbank i slutet av 1931.

Med den pampiga invigningen i november 1934 avslutades Ivar Tengboms engagemang i Örebro. Själv gick han vidare med en lång rad uppmärksammade uppdrag. Ett av dem var Svenska Institutets nya byggnad i Rom, där han ännu en gång samarbetade med Malmsten. Men det är en annan historia.

7 carl malmsten

Carl Malmsten var ingen vanlig möbelsnickare. Han var inte heller en vanlig man. Själv kallade han sig "en från överklassen urspårad snickarlärling". Starten såg följaktligen bra ut, åtminstone på papperet. Far och farfar var framstående läkare och morfar grundade Grand Hotel. Men unge Carl vantivdes med tillvaron i allmänhet och skolan i synnerhet. Familjen visade ingen större förståelse och skoltröttheten var så extrem att studentexamen fick genomföras under bevakning av två vaktare! Han fick sin examen men vägrade att bära mössan, ett nog så radikalt beslut i början av 1900-talet. Därefter drev han omkring under flera år, villrådig och vilse. En sak var i alla fall klar, han ville jobba med händerna, så när han en dag passerade Pelle Jönssons snickarverkstad, klev han in och bad att

få bli lärling. Efter ett par år blev jobbet på verkstaden för enformigt och han gav sig ut per cykel för att på egen hand studera svensk byggnads- och bygdekultur.

Vändningen för den rastlöse Malmsten kom när han vann både första och andra pris i en tävling om en del av inredningen i Stockholms stadshus. Då var året 1916 och Malmsten hade hunnit fylla 28 år. Inte helt ung längre med andra ord och utmärkelsen kom i rättan tid. Därefter var han etablerad och gick snart från stjärnskott till solen själv bland svenska formgivare. Han blev flitigt anlitad för att skapa praktmöbler, som till Waldorf Astoria i New York och Grand Hotel i Stockholm. Ett par av uppdragen, Konserthuset och Ivar Kreugers tändstickspalats, sammanförde Malmsten och Ivar Tengbom.

Men Malmsten ville inte begränsa sig till de rikas boningar. Han gjorde även vardagsmöbler för serietillverkning. Ett uppdrag av helt annat slag utförde han 1928, ett uppdrag som på sikt kom att få stor betydelse för Örebro Sparbank. Då samarbetade Malmsten till mångas förvåning med Åtvidabergs Industrier och skapade kontorsmöbler för mass-tillverkning.

De tre komponenterna Tengbom, Malmsten och Åtvidabergs Industrier fanns nu alla redo för Örebro Sparbank. När Tengbom fick bankens uppdrag att ta in anbud för bankens inredning var Åtvidaberg och NK hans första val, men sammanlagt lämnades anbud av tio företag. Att Åtvidaberg fick styrelserummet och andra mer representativa delar var nog till stor del Malmstens förtjänst. Hans serie möb-

ler skapade en förnäm men ombonad atmosfär, fjärran från modernismens avskalade neutralitet. Bankens ordförande Victor Schneider hade uttryckt starkt missnöje med en del av förslagen och han ville att besökarna skulle känna att de befann sig i en bank. Han tyckte att modernismen var kall och hård och Charles Löfgren fick lugna Schneider med att bankens hjärta inte skulle innehålla “några möbler av järn”. Malmstens förslag kom därmed perfekt, med sin klassicistiska och tydligt svenska hållning. Att Malmsten nyligen i spalterna tagit strid med funktionalismen sågs säkert som ett plus av många i styrelsen. För Charles Löfgren blev det en bra kompromiss. Ett traditionellt styrelserum med det yppersta hantverket och en bankhall med modernistisk anstrykning.

Några år senare skulle Tengbom och Malmsten samarbeta en sista och fjärde gång. Då gällde det Svenska Institutet i Rom, ett samarbete på klassisk mark som säkerligen passade båda herrarna. När byggnaden invigdes 1940 hade ett nytt världskrig brutit ut, men institutet kom undan relativt oskadat, och står idag i Rom som en värdig representant för det bästa inom klassisk svensk form. Där förenas tidens två giganter inom respektive område. De finns idag alltså representerade i Rom, Stockholm och Örebro. Sämre sällskap kan man väl ha?

8 axel larsson

44

Axel Larsson, 1898 - 1975, var en extraordinär möbelskapare. - Han var under åren 1930 - 1945 upphovsman till många hundra funktionella, välskapta, konstnärliga och människovänliga kvalitetsmöbler. Flera av dem skulle kunna vara högst aktuella än idag, och vissa har faktiskt sina dubbelgångare år 2004. Genom stor begåvning, ambitioner och hårt arbete tog han sig från ganska knappa uppväxtförhållanden på landsbygden i Medelpad till ett ansett arbete som formgivare inom AB Svenska Möbelfabrikerna. Detta var en prestation i sig, i den meningen att han i en tid då konstnärer inte alls var vanliga eller gärna sedda i industrin, lyckades bli hörd och respekterad, vilket i sin tur var en förutsättning för att han skulle kunna formge så många och framsynta möbler. Larsson hade visioner och till

AV: GUNHILD JESPERSON

detta hade han en stillsam, diplomatisk envishet. För sin egen utveckling hade han hjälp av att han tidigare i livet hade arbetat som möbelsnickare och hade lärt sig att förstå träets natur och möjligheter.

År 1925 anställdes Axel Larsson vid AB Svenska Möbelfabrikerna. Vid den tiden var det en av de största möbelfabrikerna i Sverige. Det var ett mycket progressivt företag som gav Larsson möjlighet att utveckla sin konstnärliga begåvning genom att ge honom frihet att, utanför sin anställning, obundet experimentera med möbelformer t ex i tävlingssammanhang. Och redan 1927 dvs före den stora Stockholmsutställningen tillverkades på fabriken i Bodafors de första svenska moderna möblerna. Redan 1928 kunde Larsson rita den framåtsyftande stol

med flätad sadelgjord i rygg och sits som är så modern än idag och som fick så positivt mottagande vid Stockholmsutställningen 1930 av annars skeptiska kritiker. Denna stol har bildat skola för många möbelskapare genom åren.

Axel Larsson ritade inte mindre än 12 olika möbelsierier under sina första 20 år vid Svenska Möbelfabrikerna. Varje serie innehöll omkring 50 olika möbelmodeller. Den första serien som hade en stram, rak, enkel och nätt form fick i reklamen namnet "Rationella vardagsmöbler". Den kom att innehålla ett 60-tal olika möbelpjäser såsom ett flertal stolar, tebord, läsbord, rökbord, byråer, sideboard, sekretärer och skrivbord.

Vad var det då som Axel Larsson tillförde som kan sägas ha giltighet än idag? Det skulle kunna formuleras

45

som *en humanism på existentiell grund* i den meningen att det praktiska, det ergonomiska, det ärliga och det funktionella i hans möbler är kongenialt för alla tider och överallt. Hans möbler är så naturliga att man bara känner, på ett djupare plan, att man mår bra när man kommer i kontakt med dem, men de är samtidigt så självklara att man inte medvetet lägger märke till och minns dem. Vad kan göra ett föremål i dagligt bruk mera berättigat?

Larsson lade ned stort arbete på att studera sittställningar och skapa god sittkomfort genom att ta fram bra stöd för rygg, nacke och armar. En självklarhet idag, men knappast för sjuttio år sedan.

De tidiga funktionalistiska möblerna var av bonad björk i valnötsbrunt eller liknande mörk färg. De

klädda möblerna hade tyg, skinn eller sadelgjord och hade ofta klara färger och lugna mönster. Att möblerna skulle anpassas efter den moderna bostadsstandardens var självklart. Ett matbord för det lilla laboratorieköket hade måtten 40 x 100 cm, med utfällda klaffar!

En affär som tidigt saluförde dessa möbler var Svenskt Tenn i Stockholm. Redan 1930 visades där ett 30-tal möbelmodeller, som enligt den smakmedvetna grundarens av Svenskt Tenn, Estrid Ericson, stränga principer först hade granskats och godkänts. Dock nämndes aldrig att det var Axel Larsson som hade ritat möblerna. Andra mera namnkunniga arkitekter fick ta åt sig äran.

Mot mitten av 1930-talet blev möblernas linjer mjukare, och formerna generellt sett smäckrare och så små-

ningom också organiska i formspråket med allt ljusare färger och träslag såsom ask, bok och ek – en klar anknytning till begreppet ”Swedish Modern”. Det laddlika var nästan helt försvunnet. 1938 ritade Larsson en av sina mest kända serier med bl a en mjukt formad vilstol i trä och skinn i många starka färger eller i sadelgjord. Armstöd och bakben hade här fått en enda sammanhållen och mjuk kurva. Stolen blev mycket uppmärksammas och uppskattad.

På 1940-talet blev formerna och linjerna i hans möbler åter raka. Den tidigare så typiska S-linjen försvann och ryggpartiet rätades upp. Axel Larsson arbetade också mycket med att utveckla olika funktionella förvaringsskåp och han gav dem många genomtänkta detaljer som man önskar att man kunde finna hos dagens förvaringsmöbler.

En av dessa typer var ett porslins-skåp på höga ben som han förfinade till att innehålla en mängd utsökta finesser såsom utdragbara backar, packhylla och möjlighet att skjuta in en tevagn under skåpet.

Axel Larsson hade många stora inredningsuppdrag. Bland de intressantaste hör inredning av Göteborgs Konserthus och Örebro Sparbank. Till banken inredde Larsson bl a bankhallen med strama, eleganta möbler i mörka träslag och skinn.

9 porträtt

Att få sitt porträtt målat har alltid varit en ära. Bankens grundare Carl Gustaf Broms och den karismatiska kamreren Claes Bergman prydde väggarna i det gamla styrelserummet. Ett nytt porträtt av Victor Schneider avtäcktes vid invigningen. Men Charles Löfgren siktade längre än så och under hans tid kompletterades samlingen med ett stort antal porträtt av äldre ordföranden och andra ledande personer. De utfördes efter fotografier och flera av sin tids ledande konstnärer anlätades. Även efter Löfgrens tid målades några porträtt, det senaste år 1981. Sammanlagt finns nu 26 porträtt i bankens ägo. Vi vill presentera några av modellerna och några konstnärer.

Carl Gustaf Broms

Mannen som har en hedersplats bland porträtten har väl förtjänat den. Utan Broms ingen bank är kanske en överdrift men det var på hans initiativ och med familjen Broms kapital i botten som Örebro Sparbank föddes. Den blygsamma starten skedde i maj 1826. Då var Carl Gustaf Broms redan fyllda 70 och hade ett långt liv i stadens centrum bakom sig. I centrum stod han genom rikedom och inflytande och i centrum bodde familjen Broms, vid Stortorget, mitt emot prostgården på Drottninggatan 18. Det var rätt plats för en man som Carl Gustaf Broms. Han var sin tids "Mr Örebro" och inget av vikt hände i staden utan hans kännedom. Broms var riksdagman och hade

hederstiteln kommerseråd. Dessutom var han skolpionjär och starkt engagerad i fattigvården. Pengarna kom från skeppsfart med gods och passagerare. Innan järnvägar och med landsvägar som mest liknade kostigar var vattenvägen snabbast och flitigast använd. När Broms anklagades för att ha stoppat en kanalisering av Svartån upp till centrala Örebro skulle motivet vara att hindra stadens affärsmän från egna direktkontakter med Stockholm. Inget vet om ryktet var sant, men Broms blev så impopulär att hans porträtt inte fick hänga bland andra stadens fäder i rådhuset. Det flyttades till sparbankens direktionsrum och där blev det kvar.

Carl Fredric von Breda

Vår äldste konstnär var född med en konstnärlig silversked i munnen. Hans far och farfar hade samlat ihop Sveriges sannolikt förnämsta konstsamling. En medfödd talang och familjens resurser gav alltså den unge Carl Fredric en flygande start. Ett tidigt och omtalat porträtt visar den blivande kung Gustaf IV Adolf på gunghäst. Det låg nog ingen profetisk avsikt bakom, men visst är det passande att en kung med så svajig levnadsbana debuterar som modell på gunghäst. Breda for 1787 till England för fortbildning och blev kvar i nio år. Där fick han många impulser från livaktiga engelska förromantiker. Breda var bland annat elev hos den store

porträttören Joshua Reynolds och fick också äran att måla dennes porträtt. Väl hemma igen gick det så bra att kollegan Sergel lite avundsjukt skrev ”Breda... är den ende som inte förmår räkna sina uppdrag”. Av dessa var porträttet av Carl Gustaf Broms nog bara ett i mängden. Det är målat omkring 1810 och Breda avbildade då riksdagsmän och grosshandlare nästan på löpande band. Därmed inte sagt att kvalitén är av dussinkaraktär. Breda var en av våra skickligaste porträttmålare och hade en hög lägstanivå. Dessutom var Breda-galleriet en samlingspunkt för dåtidens kulturella huvudstad, med en värd som lärt sina manér av engelska gentlemän.

Otto Joël Gumælius

Otto Joël Gumælius var ett begåvat barn som blev mångkunnig vuxen. Som relativt ung blev han utnämnd till rektor vid Karolinska läroverket i Örebro. Där blev han känd för en viss stränghet parat med faderligt allvar. Under Gumælius tid växte skolan avsevärt, både i antal elever och i prestige. Han genomförde flera reformer som på sikt ledde till att läroverken gav de rätta förberedelserna för studier på universitet.

Den energiske Gumælius hann även med att starta en tidning. Det första numret kom ut 4 mars 1843 och sedan dess har många nummer av Nerikes Allehanda nått länets läsare. Den förste chefredaktören var övertygad liberal och propagerade bland annat för

allmän rösträtt. De ljusskygga i staden var inte glada när tidningen började uppmärksamma missförhållanden och granska tveksamma affärer och metoder. Gumælius lämnade efter dryga tio år över redaktörsposten till sin son men fortsatte att skriva bidrag till tidningen. Den 21 oktober 1876 lade sig den 87-åriga Gumælius ner för att vila en stund och vaknade därefter aldrig mer.

Gumælius hade en minst lika känd storebror. Gustaf Wilhelm var prost i staden men var mer känd för sina många världsliga intressen, bland annat poet, riksdagsman och reformator inom lantbruket.

Bror Kronstrand

Bror Kronstrand var son till en lokförman i Mariestad, men såg tidigt till att vidga sina vyer. Till skillnad från de flesta unga svenska konstnärer trivdes inte den unge Bror i Paris. Hans fastnade i stället för England. Efter att ha provat andra genrer, från skämtteckning till naturmåleri, hittade han snart fram till porträtten. Via goda kontakter och ett allt bättre hantverk blev han en internationell stjärna som hann bo både i London, USA och Sydamerika innan han i femtioårsåldern återvände till Sverige. Här hemma kallades han ”den främste efter Zorn” även om kritikerna tyckte att det gick väl fort ibland. Inte undra på kanske, eftersom han enligt egen uppskattning målade över 2000 port-

rätt. Kronstrand blev även utnämnd till förste hovintendent, en hederstitel utan alltför betungande plikter. Bland alla motiv hittar vi Gustaf V, prins Oscar, Per Albin Hansson, drottningarna Alexandra av England och Wilhelmina av Holland samt uppfinnarna Alexander Graham Bell, Thomas Edison och Alfred Nobel. Kronstrands porträtt av den amerikanska presidenthustrun Helen Herron Taft gör att han är en av få svenska konstnärer som är representerade i Vita Huset. Hans porträtt av Otto Joël Gumælius gör att han också är representerad i Föreningssparbanken i Örebro. Ytterligare tre porträtt (samtliga fyra målade efter fotografier) finns i bankens samling.

Claes Bergman

Claes Bergman tillhör kändisarna i porträttgalleriet. Inte bara av egen kraft utan minst lika mycket genom sin berömde son. Hjalmar gjorde sig till ovän med stora delar av det officiella Örebro när han i lätt förklätt skick skrev om Wadköping. Han kände stadens societet inifrån. Fader Claes var sparbankens kamrer i över 40 år. Då var bankens organisation en annan och kamreren var i praktiken bankdirektör. Men Claes Bergman var mycket mer än bankman. Han levde på stor fot och var ständigt pigg på nya affärer, varav en var grundandet av Örebro Pappersbruk. Dessutom var han en mycket aktiv kommunalman och en stor fastighetsägare. Via det kommunala arbetet fick han ögo-

nen på en fin affär som dock blev början till slutet. Staden planerade att köpa in Holmen-området i stadens utkanter för framtida bebyggelse. Lagarna om insider-information var inte av samma skärpa som idag och Bergman skyndade sig raskt att köpa in hela området för egen räkning. Men den bergmanska ekonomin var redan då ansträngd och han fick låna upp alla pengar. Exploateringen av Holmen-området dröjde och när Bergman dog 1915 var han en ruinerad man. Trots den äventyrliga privata ekonomin var Bergman en god bankman och Sparbanken blev under hans tid en av landets största sparbanker.

Axel Borg

Axel Borg tillhör de mest kända örebrokonstnärerna och det är ganska passande att han gjort porträttet av Claes Bergman. De tillhörde samma kretsar inom staden och båda uppskattade livets goda. Borg var en naturaliserad skåning som efter några nästan obligatoriska år i Paris återvände till hemstaden för gott. Han hade en gång tänkt bli zoolog och även om studierna avbröts kom de att påverka resten av hans yrkesliv. Borg har kallats Liljefors jämlike när det gäller konstnärlig återgivning av djur. Djuren är närmast fotografiskt återgivna men konstnären lyckas ändå oftast ge dem en individuell karaktär. Han var och är mest känd som ”älgmålaren Borg” efter sina otali-

ga älgmålningar. Han blev i viss mån ett offer för sin egen framgång och kallade älgmåleriet ”nära nog outhärdligt” men var tvungen att fortsätta eftersom få var intresserade av hans landskap utan älgar. Ändå har Borg lämnat efter sig en enastående skildring i bild av vardagsliv. Han hämtade många av sina motiv ute i stugor och på torget, vanliga människor i vanliga sysslor. Axel Borg var minst lika stor som ”människomålare” även om älgarna kom att bli hans signatur.

Karl Arvid Gumælius

Karl Arvid Gumælius var son till Otto Joël Gumælius och föddes i Örebro 1833. Efter studier blev han telegrafkommissarie i hemstaden. Men han ville hellre syssla med journalistik och 1855 efterträdde han sin far som redaktör för Nerikes Allehanda. Några år senare blev han även tidningens ägare. NA lovordades snart för sin goda och initierade journalistik och räknades bland de ledande inom landsortspresen. Som ett populärt komplement gav Gumælius även ut veckotidningen *Allehanda för folket*.

Karl Arvid Gumælius delade inte bara tidningsintresset med sin far. Även politiken lockade. Han var ledamot i riksdagens andra kammare under

ett antal år och var känd för sin fördomsfria attityd och som en omtalat orädd och fyndig debattör. Med sin sakkunskap i ekonomiska frågor blev han ofta nämnd som blivande finansminister. En merit i det sammanhanget var att Gumælius år 1867 hade startat den första folkbanken i Sverige. Trots att han aldrig blev finansminister fick Gumælius junior användning för sitt handlag med siffror igen. Han hann nämligen med att grunda Sveriges första livförsäkringsbolag, Allmänna Livförsäkringsbolaget och var dess verkställande direktör från starten 1887 ända fram till sin död år 1908.

Gunnar Söderman

En lokal konstnär med rötter på Ornö i Stockholms skärgård. Han målade ofta skissartade, idylliska landskap, men även en del altartavlor och, som synes, porträtt. Han ställde ofta ut i Örebro och sålde då ganska bra. Förutom miljön kring hemmet i Bergslagen och barndomens skärgård som han ofta återvände till vistades Söderman gärna i Spanien där han samlade ytterligare inspiration. Gunnar Söderman bodde i Skärmarboda utanför Nora och brukade arrangera årliga utställningar i sitt hem. Kanske var en av besökarna Charles Löfgren? Det var i alla fall efter hans förslag som Söderman fick uppdraget att måla K A Gumælius porträtt efter fotografi.

Gustav Andréén

Örebrokonstnär som sålde bra i hemtrakten. Det kanske berodde att motiven ofta var soliga sommarlandskap från länet. Hans favoritmotiv hämtades från Adolfsbergsområdet, särskilt från Sommarro. I konstlexikonerna kallas han en ”hembygdens skildrare”. Andréén hade en central position i stadens konstliv. Under många år var han konstanmädlare i Örebro-Kuriren under signaturen –sen. Porträttet av Widestrand målades efter fotografi 1937 och att landskapsmålaren Andréén fick uppdraget var ett utslag av Charles Löfgrens ambition att stödja det lokala konstlivet.

Lars Petter Widestrand

Widestrand steg efter branden 1854 fram som en av stadens starkaste män. Det krävdes mycket pengar för att snabbt komma igång efter branden och Widestrand hittade alltid lösningar. Bland stadens stora män uppstod ett eget system av växlar och hedersförbindelser. Spindeln i nätet var bankkamreren och stadsfullmäktiges ordförande Lars Petter Widestrand. Han kände alla och var en frikostig själ som dessutom levde på stor fot. Örebrosystemet bröt till slut ihop vid juletid 1867 när verkligheten hann ikapp Widestrand. En åtta dagars tjänstledighet kring julen utnyttjades för en enkel resa till Amerika. Snart framgick att Widestrand för-

skingrat över 315 000 riksdaler från sin arbetsgivare Örebro Enskilda Bank. Att Widestrand samtidigt satt i styrelsen för Örebro Sparbank var inte så märkligt, eftersom affärs- och sparbanker inte tilläts konkurrera med varandra. Trots förskingring fick han ändå ett gott eftermäle i staden. Folk tyckte att han hade haft otur och att hans stora hjälpsamhet var huvudskälet till hans havererade affärer. Väl anländ till Nordamerika slog sig Mr Widestrand ned i Chicago där han snart skapat sig ställning och ett gott anseende. Kvar i Örebro fanns en härva som tog årtal att reda upp, men i slutänden fick Örebro ett finanssystem som liknade andra städer.

Marcus Agrelius

Marcus Agrelius var kemisten som blev järnvägsdirektör. Vid 25 år fyllda fick han år 1853 ett erbjudande. Han svarade ja och svaret präglade resten av hans liv. Erbjudandet gällde att bli sekreterare för Köping-Hultbolaget, som var Sveriges första järnvägsbolag. Han fick göra många studieresor utomlands eftersom järnvägen var helt ny för Sverige. Den första resan gick till England, järnvägens hemland och säte för Köping-Hultbolagets moderbolag. Förutom att ta in lärdomar fick han ägna tid att förklara för moderbolaget varför 80 % av Köping-Hultbolagets kapital försvunnit i en förskingringsskandal. Han lyckades med båda sina syften och bolaget överlevde. Andra studieresor

gick till Tyskland. Där han ibland jobbade som rallare, ganska ovanligt för en man med Agrelius bakgrund. Senare avancerade han i rask takt och blev till sist verkställande direktör. I början av 1870-talet var han med och startade Bergslagsbanan, där han sedan var ordförande i många år.

Som andra män med makt hade Agrelius många uppdrag, bland annat i stadsfullmäktige. Mer ovanlig var posten som ordförande i Örebro läns djurskyddsförening. Intresset delades med hustru Elin som själv stiftade "Kvinnoföreningen Djurvännerna". Denne "järnman" blev hela 93 år och var vid god vigör ända fram till slutet som kom annandag jul år 1921.

Olle Hjortzberg

Mångkunnig och produktiv konstnär med specialisering på kyrklig konst, gärna i stort format. Han gjorde också många offentliga utsmyckningar, till exempel i skolor och järnvägsstationer, och chansen är stor att de flesta av oss sett hans verk utan att känna till upphovsmannen. Ändå är denne store konstnär som älskade stora format mest känd för sin affisch till OS i Stockholm 1912. Hjortzberg lämnade förslag till dekoration i stora bankhallen men i slutänden beslöts att lämna väggen utan dekoration. Troligen var uppdraget att måla porträtten av Agrelius och Lindgren plåster på såren och en viss ersättning för det jobb som lagts ned på förslag till dekoration.

Victor Schneider

För Victor Schneider var 1934 ett avgörande år. Det var ett år för bokslut och inträde i ett nytt liv. Han hade kommit till Örebro 1897 som en relativt ung man. Skåningen från Landskrona blev borgmästare i Närkes största stad. Han tog snart ett kraftfullt grepp över utvecklingen och ansågs vara stadens mäktigaste man. Som brukligt är hade han också många andra uppdrag. Det som låg honom närmast hjärtat var sannolikt ordförandeposten i Örebro Sparbank, som han innehade i hela 33 år, mellan 1908 och 1941. Dessutom var han även ordförande i Svenska Sparbanksföreningen och kallades redan av samtiden ”Nordens förnämste bankman”. Under hans tid fördes spar-

bankerna in i den moderna tiden, med utåtriktat arbete, konkurrens och aktiv reklam. Schneider stödde moderniseringen, men tyckte ibland att det gick för fort. Så var det också när det nya sparbankshuset skulle byggas. Schneider ville behålla bankens exklusiva känsla och förnäma charm. Charles Löfgren och hans arkitektvänner ville skapa en modern mötesplats. Resultatet blev en lyckad kompromiss. Banken invigdes den 24/11 1934. Tre dagar före invigningen avtackades borgmästare Schneider av stadsfullmäktige. Den nya tiden tågade in överallt och Victor Schneider kunde dra sig tillbaka med gott samvete.

David Wallin

När David Wallin antog uppdraget att porträttera Victor Schneider var det en regerande olympisk mästare som kom till Örebro. Vid OS i Los Angeles 1932 vann Wallin guld i grenen måleri! Bland de besegrade fanns hans svenska kollegor Bruno Liljefors och Isaac Grünewald. Kulturgrenar som måleri, skulptur och musik fanns på OS-programmet mellan 1912 och 1948. Många konstnärer såg främst olympiaden som en chans att få ställa ut inför en stor publik, men guldmedaljen kändes säkert inte alltför betungande för David Wallin. Han var redan då ett stort namn. En gång i tiden var han akademikamrat med Ivan Arosenius och John Bauer. Man anar ett visst släktskap med Aro-

senius Kattresa och Bauer Tomtar och Troll, om man erinrar sig att Wallin kallades ”Sveriges siste romantiker”. Men romantikern blev störst som porträttör, bland annat av Carl Milles och Gustaf Dalén. Porträttet av Schneider avtäcktes vid bankhusets invigning den 24/11 1934. Nerikes Allehanda rapporterade: ”Man beundrade det utmärkta porträttet av borgmästare Schneider, som prydde styrelserummet och som målats av vår kanske främste nu levande porträttmålare, konstnären David Wallin”. Redaktören berömde särskilt hur väl Wallin lyckats återge borgmästarens ”humoristiskt välvilliga småleende”.

Charles Löfgren

Charles William Löfgren är vår huvudfigur i boken om Drottninggatan 18. Han återkommer på många ställen, med nya glimtar av en mångfasetterad person. Under hans liv föddes den moderna tiden, med automobiler, flygplan och atombomber. Löfgren anammade det moderna utan att förkasta det gamla. Han hade fått en bra start i livet och fick överta sin fars möbelhandel. Men många andra uppdrag lockade, inte minst styrelsejobbet i Sparbanken. Så småningom avvecklades möbelhandeln och Löfgren blev bankman på heltid. Nybygget blev kronan på verket och det kom att personifiera Löfgren, sobert och klassiskt på utsidan, modernt och funktionellt på insidan.

David Tägtström

Charles Löfgren var mannen bakom bankbygget och också den som byggde upp porträttsamlingen. Naturligtvis skulle han hedras vid sin avgång 1945. Därför fick David Tägtström uppdraget att föreviga den gamle ordföranden. Tägtström hade då tagit över efter Kronstrand och Wallin som porträttören på modet. I ungdomen tillhörde han Falugrafikerna vars medlemmar alla blev etablerade konstnärer. Från gravyrer och teckningar var steget kort för Tägtström. Listan på beställningar blev snart lång och han tvingades tacka nej till många jobb. Ändå hade Tägtström vid sin död 1987 målat över 800 porträtt, ett imponerande livsverk där Löfgrens porträtt väl försvarar sin plats.

Adolf Lindgren

Adolf Lindgren började med de klassiska två tomma händerna. Starten som yngsta barn i ett handlar- och småbrukarhem gav inget gratis. Som 21-åring kom han år 1885 till Örebro. Ett välutvecklat affärssinne ledde med tiden till en stor förmögenhet och titlar som stordonator, riksdagsman, landstingsman och kommunalman. Det mest synliga minnet efter Lindgren är Centralpalatset som konkurrerar med slottet i stadens finrum kring Svartån. Centralpalatset var en typ av byggnad som runt sekelskiftet började bli populär i större städer. I dem fanns butiker, kontor och ståtliga bostäder för en växande grupp förmögna företagare. I huset fanns även Örebros äldsta biograflokal, idag känd

som Roxy. Därmed kom ytterligare en av Adolf Lindgrens titlar: biografägare. Utanför palatset anlades Centralparken. Lindgren hade en storslagen idé om att flytta dit Nastastenen, Närkes största runsten, från Rinkaby. Riksantikvarieämbetet tyckte inte att idén var lika bra och han fick nöja sig med en staty. ”Befriaren” står där än och kämpar med samma stenblock. Adolf Lindgren lever också kvar genom sin stiftelse som varje år delar ut stipendier, bidrag och lån till lantbrukare och studerande ungdomar. Ett annat minne av Lindgren är Eyravallen, som han namngav efter ett mytiskt äldsta namn på Örebro. Även banken har ett påtagligt minne i form av Olle Hjortzbergs porträtt.

Harald Aronsson

Det är få män förunnat att förkroppsliga ett århundrade, på gott och ont. Harald Aronsson var 1900-talets man, med tiden allt tyngre och ständigt i rörelse, i hans fall arbetarrörelse. Aronsson kom från blygsamma omständigheter i Asker och fick jobb på SJ:s verkstäder i Örebro. Det var inte illa men Aronsson ville längre än så. Han ville vara med och påverka och blev snabbt en välkänd profil inom arbetarrörelsen. Tidigt blev också Aronsson invald i Sparbankens styrelse där han länge var den ende arbetaren. Kamraterna på verkstaden såg dock allt mindre av Harald Aronsson som från och med 1950-talet var mer eller mindre heltidspolitiker. Den stora frågan inom de flesta städer och kommuner

under efterkrigstiden var bostadsbristen och Aronsson blev Örebros general i kampen. Staden bär fortfarande en stark prägel av hans program. Mest omtalat och utskällt blev Södersaneringen som förvandlade stadens förslummade söder till en modern folkhemsstad med Krämarens höghus som dubbla utrops-tecken. Områden som Rosta och Baronbackarna blev däremot prisbelönta och besöktes av många svenska och utländska delegationer. Harald Aronsson avslutade sin aktiva bana som landshövding, en passande punkt för vandringen från koja till slott.

Willem de Geer

Porträttet av Harald Aronsson är det yngsta och också det mest avvikande i samlingen. Det breda formatet gör att tavlan inte passade in bland de andra i styrelserummet. Aronsson har också fått naturen som bakgrund. För en stadsbyggare som Aronsson hade möjligen en stadssilhuett varit mer naturlig. Men de Geer var en skicklig porträttmålare och en viss konstnärlig frihet är nödvändig för ett bra resultat. Bland hans andra motiv hittar vi så skilda personligheter som Tage Erlander och Lill Lindfors.

10 propaganda

Ordet propaganda har idag en negativ klang men så har det inte alltid varit. Innan de politiska övertonerna stod propaganda för reklam och information, gärna i kampanjform. Så användes ordet vid det första internationella sparbanksmötet som hölls i Milano 1924. Där togs ett beslut om sparpropaganda som kongressen ansåg vara nödvändig för all sparbanksverksamhet. Mötet avslutades den 31 oktober. En av de sista åtgärderna var att anta just denna dag som Världsspardagen, när särskilda slag skulle slås för sparsamhet och klok hushållning. Sparsamhetens dag blev snabbt etablerad i Sverige och var under lång tid kulmen för Sparfrämjandets verksamhet.

Sparpropaganda

Strategen bakom sparbankernas propaganda var Josef Hugo Jönsson, som egentligen var direktör i Oppunda häradssparbank. Denne eldsjäl höll 1925 ett föredrag på sparbanksföreningens årsmöte där han föreslog ett framtidsprogram. Hans tal fick avsedd effekt. Snart inrättades en särskild avdelning för sparpropaganda under Jönssons ledning. Sparbankerna fick från och med 1927 tillgång till ett gemensamt affisch- och annonsmaterial. I en av annonserna sågs en stor ek tillsammans med texten: "Fast rotad är den trygghet som bygger på sparade slantar. Börja idag och håll ut." Den första sparbankseken ritades av Akke Kumlien, men det skulle dröja innan symbolen slog rot.

Andra av Jönssons idéer fann bördigare mylla, trots skepsis bland det konservativa bankfolket. Att han ändå lyckades berodde delvis på det stöd han fick från Victor Schneider, ordförande i Svenska Sparbanksföreningens styrelse och dessutom styrelseordförande i Örebro Sparbank. Bland J H Jönssons nyheter märks:

- Gåvoböcker med insatt peng till nyfödda barn
- Skolsparrörelsen med ekonomisk fostran
- Hemsparbösserörelse
- Sparklubbsrörelse på arbetsplatserna
- Annonsering och sparbanksreklam

Jönsson ville nå alla med propagandan. Många idéer hämtades från utlandet, till exempel gåvoböckerna till nyfödda. Där var många banker tröga i starten men år 1950 hade 80 % av sparbankerna nappat på idén. Skolsparandet och hemsparbösserörelsen blev däremot snabbt en succé. Det var även genom J H Jönsson som sparklubbarna, efter amerikansk modell, kom i bruk. För att nå sin målgrupp anlätade Jönsson några av arbetarrörelsens starka namn, som blivande finansministern Per Edvin Sköld och redaktör Rickard Lindström. Verksamheten fick en ordentlig skjuts genom 1930-talets statliga utredning som föreslog ett organiserat sparande bland arbetare.

Affischering och film

Sparbankens allra första reklamaffischer kunde ses år 1927. Tre år senare deltog Svenska Sparbanksföreningen med en monter vid Stockholmsutställningen. Men det skulle dröja till slutet av 1930-talet innan affischreklam slog igenom. Propagandaavdelningen startade då tävlingar och introducerade ”Månadens affisch”. Avdelningen bytte 1941 namn till Sparfrämjandet och samma år kom det riktiga genombrottet för sparpropaganda. Tiden var gynnsam, med nationell samling, försvarslån och allmän försiktighet. Då antog årsmötet ett förslag om gemensam annonsering. Den finansierades av frivilliga anslag från intresserade sparbanker. Annonseringen delades in i två delar, varav den

allmänna framhöll Sveriges Sparbanker och den lokala undertecknades av den egna sparbanken. Den gemensamma annonseringen visade att sparbankerna var en enhet.

Ett annat sätt att nå ut var via biograferna. Under drygt tio år producerades över 50 reklamfilmer som med början år 1939 visades på biograf runt om i landet. De kompletterades av ett antal kortfilmer som visades före huvudföreställningen.

Det var just reklamfilmerna som år 1940 gav oss den ”slutgiltiga” sparbankseken, denna gång signerad Arvid Olson. Han var konstnär och filmtecknare och använde eken som sammanhållande tema för en serie re-

Köp inte en zebra!

Köp inte en zebra, det betyder: köp inget onödigt. Spara pengarna till du verkligen behöver dem. Sätt in dem i sparbanken, så väntar de med sparsamt intresse.

Sveriges Sparbanker gör löpande ränta.

klamfilmer till sparbanken. Arvid Olson var en pionjär inom svensk tecknad reklamfilm. Han var bland de första som använde färgfilm och han gjorde de första svenska trickfilmerna. Där kunde man bland annat se Olsons egen hand som manipulerade och trollade med tecknade slantar och sedlar så att det lyste i blivande sparares ögon.

1947 inledde sparbankerna sin berömda kampanj ”Köp inte en zebra!”. Den betonade att man skulle hålla i slantarna och lanserades med sång av Povel Ramel och Brita Borg. Kampanjen kostade nästan 200 000 kronor, men det var väl investerade pengar. Zebran blev så populär att den ”lånades” av andra annonsörer. En vit-

sig optiker gav rådet att man istället för att köpa en zebra skulle köpa glasögon för att se bra. Tio år senare kom den mest lyckade kampanjen i Sparbankernas historia. Sparsamhetens dag hade nu vuxit till en vecka. Under veckan passade Sparfrämjandet på att dela ut nära en miljon broschyrer, sätta upp 80 000 affischer samt ordna filmvisning för 160 000 personer. När veckan gått hade antalet insättningar ökat från 167 000 motsvarande period året innan till hela 896 000!

lyckoslanten 11

Tanken på en tidskrift riktad till skolbarn väcktes år 1925. Den skulle vara ett sätt att nå ut till skolungdomen och öka sparsamheten. Tidskriften fick namnet Lyckoslanten och startade hösten 1926. Propagandaavdelningen och J H Jönsson fick kraftfullt stöd av Victor Schneider som även var omslagspojke på det första numret. Han hade också undertecknat ett brev som riktade sig till ”Varje duktig pojke och flicka i Sverige” och framhöll värdet av att spara. Det var inte första gången som Schneider vände sig till Sveriges barn. Redan tio år tidigare skrev han förordet till Julius Blombergs skrift för skolbarn, ”Kalle Petterssons sparbössa”. Borgmästaren hade den gången rått alla sparbanker att sprida skriften och därmed hjälpa till att fostra sparande ungdom. Lyckoslanten fick även an-

75

Till varje duktig pojke och flicka i Sverige!

Det här bevet blir inte långt, men därför ville jag också gärna, att Du läste det. Vad jag nu skall säga handlar nämligen om Lyckoslanten, och bara för det roliga och soliga ordets skull hoppas jag, att Du läser mitt brev till slut.

Lyckoslanten, förestår Du, är den första slant Du börjar spara, slanten, som sedan skall draga många andra lyckoslantar med sig. Kanske får Du en dag en slant eller kanske har Du — och det är ändå lättare — själv förtjänat den genom att utträta ett ärende eller genom att göra något annat, som man sätter värde på. Huru som helst, Du har en egen slant i handen, och då tänker Du kanske genast: Vad skall jag nu köpa för den? Karameller kanske eller en bok eller kanske den där trevliga säken, som jag så länge önskat mig? Vad skall jag köpa?

Ja, så där undrar Du och vrider och vänder på Din slant. Vet Du, då skulle jag vilja säga något till Dig, bara två korta ord, som inte alla äro svåra att komma ihåg: Spara den! Just det har Du kanske inte tänkt på, och det är ändå det roligaste och bästa man kan göra med en slant. Låt slanten ligga just i Din Lyckoslant. Sätt in den på sparbanken och låt den, som alla riktigt lyckoslantar alltid göra, så småningom draga en hel lång rad andra slantar eller sig in på sparbanksboken. Spara Din slant, låt den bli Lyckoslant, och Du har, som varje annan duktig pojke och flicka, allredan börjat bygga på Din lycka.

Ty vet Du, varför den sparade slanten blir Lyckoslant? Det är därför, att den kan ge Dig själv så mycken glädje och lycka, och därför att den på samma gång också ger det åt så många andra.

nan ovärderlig hjälp. Schneider såg till att hans egen bank beställde 13 500 exemplar av den första utgåvan. Ordern gav trygghet åt propagandaavdelningen som tog en avsevärd ekonomisk risk genom att ge ut Lyckoslanten. Men satsningen gick bra och Lyckoslanten blev snart ett begrepp. Redan från starten fanns de långlivade flickorna Spara och Slösa. Serien skapades av Birgitta

Lilliehöök och upplägget var konstant: Spara vann och Slösa förlorade. De kivades ända fram år 1963 när Lyckoslanten fick en ny redaktör. Denne tyckte att Sparas evinnerliga gnetande rimmade dåligt med modernt spartänkande och den populära serien försvann. Idag finns i stället passande nog en serie som heter just Lyckoslanten.

12 epilog

78

Verkställande direktör och styrelseordförande Charles Löfgren tittar på sitt styrelserum för sista gången. Nu så här i de sista självande dagarna av det stora året 1945 är det dags för bokslut. Inte bara bankens den här gången, nu gäller också den egna yrkesbanan. Det känns bra att dra sig tillbaka nu, när freden har återvänt till världen och när framtiden kan fortsätta. Krigsåren hade frestat på, även om banken klarat dem bra. Nu kunde han lämna över med gott samvete. Drygt 70 år och åren började kännas. Över tjugo av dem hade varit i bankens tjänst. Han kände sig rätt nöjd med det han uppnått. Allra mest nöjd var han nog med nybygget. Folk hade kommit från land och rike kring för att titta, beundra och berömma. Visst hade det funnits en del kritiska röster också, men de hade tystnat med åren. Tänk så

bra reklam för banken och för staden det hade blivit! Han nickade uppskattande mot David Tägtströms porträtt, där han själv med fast blick skulle komma att fixera sina efterträdare. Att bli förevigad var ett sätt att hänga sig kvar i folks medvetande, men också en påminnelse om att historien finns med oss var vi går, att ingenting blir till av sig själv, att allt hänger ihop... Så här hade han nog inte tänkt som yngre, när framtiden inte kunde komma nog fort. Nu på ålderns höst kändes det anorlunda. Det var nog därför han hade drivit frågan så hårt om att utöka porträttsamlingen. Fast det var ju en bra investering också... Bra konst kostar, men pengarna går aldrig förlorade... Nej, nu tänker jag som en bankdirektör igen, sade Charles Löfgren till sig själv. Det får vara slut med sån't nu. Från väg-

79

garna nickade Marcus Agrelius, Claes Bergman, Victor Schneider och de andra gillande. - Kom nu Charles, sälla dig till oss i minnesparaden. -Nej, ni gubbar, tänkte Löfgren, än får ni allt vänta ett tag. Han stängde sakta dörren. En man och en epok gick mot utgången.

bildregister

Framsidan: 1: Banken en vinterkväll dec 1942 av foto: Eric Sjöqvist, 2: 18, skissförslag från NK
Sid. 3: Arbetaren, foto: Tomas Ekman
Sid. 4: Bankvalvsdörr september 1940 av foto: Eric Sjöqvist
Sid. 6: Styrelserummet av foto: Eric Sjöqvist
Sid. 9: Altanen från Nikolaikyrkans torn, foto: okänd
Sid. 10: 1: Utsikt från slottet 1900 av foto: Sam Lindskog, 2: Prostgården 1932 av foto: Sam Lindskog
Sid. 12: Banken i neon 1934 av foto: Sam Lindskog
Sid. 14: Vy från slottet 1928 av foto: Sam Lindskog
Sid. 15: Örebro Sparbank 1928 av foto: Sam Lindskog
Sid. 16: Rådhuset av foto: Eric Sjöqvist
Sid. 17: Gamla banksalen lördagen den 27/1 1934 av foto: Sam Lindskog
Sid. 18: Gårdsinteriör av prostgården 1912 av foto: Sam Lindskog
Sid. 20: Prostgården sedd från Drottninggatan 1912 av foto: Sam Lindskog
Sid. 21: Prostgården 1932 av foto: Sam Lindskog
Sid. 22-24: Fyra bilder från dokumentsnedläggningen oktober

1932 av foto: Eric Sjöqvist
Sid. 26: Prins Eugen besöker banken, foto: okänd
Sid. 28: Inne i styrelserummet av foto: Anna Thor
Sid. 29: Örebro Sparbank, möbler och inredning
Sid. 30: Skissförslag av Einar Forseth
Sid. 31: Skissförslag av Olle Hjortzberg
Sid. 32: Skissförslag på lampor från NK och Arvid Böhlmarks Lampfabrik
Sid. 33: Banklokalen av foto: Eric Sjöqvist
Sid. 34: Skiss över banken av arkitekt Ivar Tengbom
Sid. 35: Ivar Tengboms namnteckning samt arkitektkontorets brevhuvud
Sid. 36: Fasad mot Nikolaigatan den 28 mars 1935 av foto: Sam Lindskog
Sid. 38: Banklokalen av foto: Knut Borg
Sid. 39: Skissförslag från 1960-talet på ändringar i banklokalen
Sid. 40: Ordförandens rum av foto: Eric Sjöqvist
Sid. 42: Inne i styrelserummet av foto: Anna Thor
Sid. 44: Stol och bord av Axel Larsson av foto: Eric Sjöqvist
Sid. 46-47: Bänk och stol av Axel Larsson av foto: Eric Sjöqvist

Sid. 48: Sparbankens styrelse 1941. Fr.v.: Harald Aronsson, Torsten Åqvist, John Cederblad, Gösta Johansson, P. A. Wiklund, Charles Löfgren, ordf., Osc. Karlsson, Efr. Odell och Martin Jacobsson. I fonden E. Bylund och Nils Oest, kamrer resp. ombudsman. foto: Eric Sjöqvist.
Sid. 59: Skissförslag av Olle Hjortzberg
Sid. 66: Skyttfönster av foto: Eric Sjöqvist
Sid. 67: Lillens första sparbössa
Sid. 68: 1 & 4: Skolsparbank i Engelbretksskolan och Vasaskolan 1940 foto: Eric Sjöqvist, 2 & 3: foto: okänd
Sid. 69: Propagandamaterial från Malms reportagebyrå
Sid. 70: Propagandarummet i banken 1939 av foto: Sam Lindskog
Sid. 71: Reklamaffisch från 1936 av V. Post
Sid. 72: Den första sparbankseken av Akke Kumlien
Sid. 72-73: Bilder från bildbandet "Medborgaren och samhället", teckningar av Harry Holmström
Sid. 73: Från "Köp inte en zebra"-kampanjen
Sid. 74: Originalteckning från Örebro Sparbanks reklampärm

Sid. 75: Den första Lyckoslanten från 1926
Sid. 76: Spara och Slösa av Birgitta Lilliehöök
Sid. 77: Lyckoslantframsidor från nr. 1 och nr. 2 1930 och nr. 2 och 5 1932
Sid. 78: Styrelserummet av foto: Anna Thor
Sid. 79: Charles Löfgren, foto: okänd
Sid. 80: Styrelserummets bokhylla, foto: Annika Grälls
Sid. 81: Klädhängare av foto: Anna Thor
Sid. 82: Bankens vind av foto: Anna Thor
Sid. 83: Klockan i styrelserummet, foto: Emma Haglund
Sid. 84: Styrelserummets bokhylla, foto: Tomas Ekman
Baksidan: 1: Terrassen tillhörande verkst. direktorens våning foto: Sam Lindskog, 2: Ordförandens rum foto: Eric Sjöqvist, 3: Ung sparbössetömmare och kassör Holmberg foto: Eric Sjöqvist, 4: Bänk och stol av Axel Larsson foto: Eric Sjöqvist

register

AB Svenska möbelfabriken	27, 44, 45	Hjortzberg, Olle	13, 30, 59
Agrelius, Elin	58	Jerken, Erik	30
Agrelius, Marcus	58, 59, 79	Jönsson, Josef Hugo	67, 69, 75
Allmänna Livförsäkringsbolaget	55	Jönsson, Pelle	40
Andrésen, Gustav	56	Karolinska läroverket	51
Arleman, Hjalmar	30	Klaessons möbler	26, 27
Arn, Georg	32	Kronstrand, Bror	52, 62
Aronsson, Harald	64, 65	Kumilen, Akke	67
Arosenius, Ivan	61	Köping- Hultbanan	58
Bauer, John	61	Larsson, Axel	44-47
Bergman, Claes	9, 13, 48, 53, 54, 79	Liljefors, Bruno	54, 61
Bergman, Hjalmar	53	Lilliehöök, Birgitta	76
Bergslagsbanan	58	Lindgren, Adolf	13, 59, 63
Blomberg, David	26	Lindskog, Sam	9, 11
Blomberg, Julius	75	Lindström, Rickard	69
Bodafors	27, 28, 45	Löfgren, Charles	7-13, 22, 25-27, 31, 32, 43, 48, 56, 60, 62, 78, 79
Borg, Axel	54	Malmsten, Carl	7, 27, 28, 37, 38, 40-43
Borg, Brita	73	Nastastenen	63
von Breda, Carl Fredric	50	Nerikes Allehanda	15, 25, 51, 55, 61
Broms, Carl Gustaf	13, 14, 48, 49, 50	Nordiska Kompaniet	26, 27, 41
Centralpalatset	63	Olson, Arvid	72, 73
Ericson, Estrid	46	Produkt- och Materialaffären	21
Eyravallen	63	Ramel, Povel	73
Facit	27	Reynolds, Joshua	50
Falugrafikerna	62	Roxy	63
Forseth, Einar	30	Schneider, Victor	6-7, 13, 22, 27, 43, 48, 60, 61, 67, 75, 76, 79
de Geer, Willem	65		
Grünwald, Isaac	61		
Gumælius, Gustaf Wilhelm	11, 19, 51		
Gumælius, Karl Arvid	55, 56		
Gumælius, Otto Joël	51, 52, 55		

författarpresentation

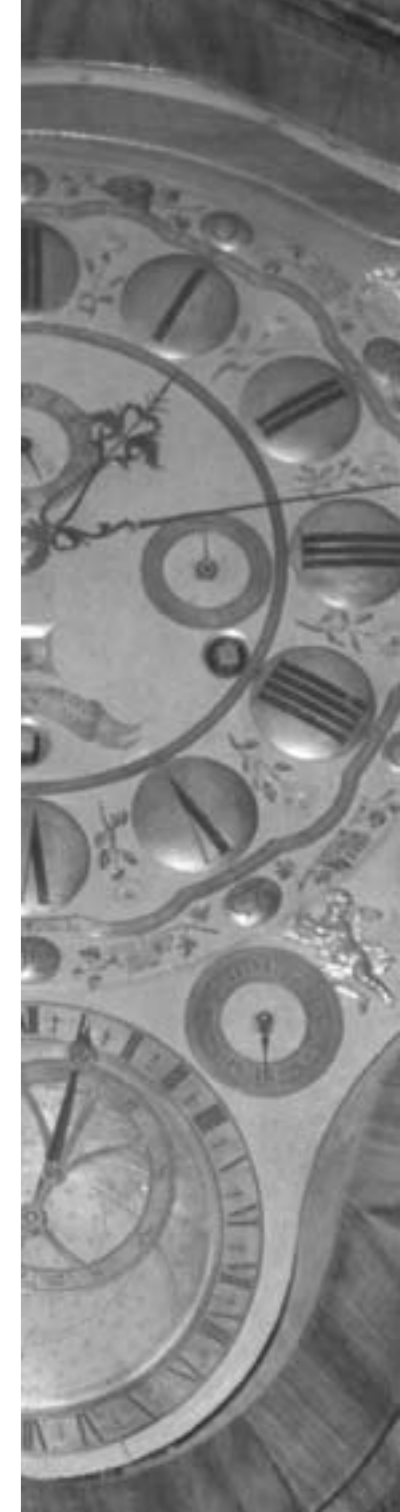
Sköld, Per Edvin	69
Spara och Slösa	76
Svenskt tenn	46
Söderman, Gunnar	56
Tengbom, Ivar	8, 9, 15, 22, 23, 25-27, 30-32, 34-38, 41, 43
Tägtström, David	62, 79
Ullrich&Hallqvist	15
Waldén, Bertil	32
Wallin, David	61, 62
Westerberg, Harald	26
Widstrand, Lars Petter	56, 57
Åtvidabergs Industrier	7, 8, 26, 27, 41
Örebro läns djurskyddsförening	58
Örebro läns hemslöjdsförening	27
Örebro Pappersbruk	53
Örebro Enskilda Bank	57
Örebro-Kuriren	25, 56

Annika Grälls äger och driver sedan hösten 2001 Skillnad AB tillsammans med Tomas Ekman. Tidigare enhetschef vid Riksantikvarieämbetet, UV Bergslagen och projektledare för en internationell konferens om industriarvet under Sveriges ordförandeskap för EU. Har medverkat bland annat i följande böcker; Allt om kräftor och lite dill (2003), Utmärkta Nora (2003) I gott sällskap (2002).

Tomas Ekman, andra delen av Skillnad AB. Ex-arkeolog som skriver om det mesta av intresse. Förutom ett stort antal artiklar i fackämnet har det genom åren blivit artiklar om allt från kakelugnar till modernistisk arkitektur. Medverkade även i böckerna ovan. Just nu pågår arbete med en bok om fotboll och en bok om fiske.

Emma Haglund är anställd på Skillnad AB. Hon tog studenten 2003 från Rudbecksskolans engelskspråkiga samhällsvetenskapliga program. Under gymnasietiden var Emma genom sitt UF-företag, Ung Ugn, författare till en kokbok. Just nu arbetar hon bl.a. med en trädgårdsbok för barn.

Gunhild Jespersion, Fil Kand i konstvetenskap vid Stockholms Universitet. Skriver just nu en bok om Axel Larsson, som beräknas utkomma 2005. Har tidigare gjort en trebetygsuppsats om just Axel Larsson.

litteraturförteckning

- Andersson, Henrik & Bedoire, Fredric:
Bankbyggande i Sverige, 1980
- Bergström, Anders:
Arkitekten Ivar Tengbom – byggnads-
konst på klassisk grund, 2001
- Björklund, Tom:
Reklamen i svensk marknad 1920-1965,
band 1-2, 1967
- Blohm, Christer:
Boken om Örebro SK, 1998
- Ekman, Tomas & Grälls, Annika:
I gott sällskap. 200 år med Örebro läns
hushållningssällskap, 2002
- Eriksson, Eva:
Den moderna staden tar form. Arkitektur
och debatt 1910-1935, 2001
- Forsell, Bernhard:
Örebro och dess utveckling, band 1-2,
1912
- Jonsson, J. V.:
Örebro Sparbank 1826-1926, 1926
- Landin, Sven & Andersson, Karl-Olof:
Byggnadsarbetarna, 1990
- Linn, Björn:
Ivar Tengbom och arkitekturket, i: Sten-
stadens arkitekter, 1981
- Nilsson, Sture:
Hus och människor. Sveriges Fastighetsä-
gare Örebro Län 1899-1999, 1999
- Nordisk familjebok, Sjette bandet: Grims-
by – Hufvudskatt, Stockholm, 1883
- Wahlberg, Anna-Greta:
Carl Malmsten, 1988
- Wennberg, Birger:
Ytterligare glimtar ur Örebro historia,
1999
- Wennerholm, Eric:
Carl Malmsten, hel och hållen, 1983
- Åtvidabergs historia, 1983
- Öberg, Arne:
En kortfattad beskrivning av konstnärlig
utsmyckning i Örebro Läns Sparbanks
kontor Drottninggatan 18-20, Örebro.
Otryckt
- Öberg, Arne:
Vår verksamhet under 160 år. ÖLS 160 år
1826-1986. Otryckt
- Örebro, i serien Svenska stadsmonogra-
fier, 1945
- Örebro som det var förr. En krönika i 170
bilder (Utgiven av Sällskapet Gamla
Örebro), 1982
- Örebro Stadsfullmäktige under hundra år,
1966
- Hemsidor
www.mittnerike.nu
www.nerikes.se
www2.orebro.se/bioroxy
www.als.nu
www.svenskafans.com

drottninggatan 18

Ett hus har många historier att berätta. Föreningsparbankens hus i centrala Örebro kan fler än de flesta. Men huset är blygsamt och vill inte skryta. Därför har vi hjälpt det på traven. Vi presenterar vad som på sin tid kallades Sveriges vackraste och modernaste bankhus. Nu har det åldrats vackert under sina 70 år. Arkitekten Ivar Tengbom och möbelskaparen Carl Malmsten samarbetade i ett hus som försvarar sin plats högt upp även på deras digra meritlistor. Allt var av yppersta kvalitet, modernt men ändå förnämt. Kom med oss in på banken, där skönhet väger lika tungt som pengar!